

»egyoldalú szemlélet«-tel, és helyébe valami nagyobb látószögű szemléletet állítani. De nem ez történik. Amikor ugyanis letesszük a könyvet, valahogy az az érzésünk, hogy Bori a régi »egyoldalú szemlélet« helyett ugyan valóban valami újat, de megint csak egyoldalú szemléletet adott, egy dia-metrálisan ellenkező, másik »egyoldalú szemléletet«, és ezt igyekezik egyetemes érvényűvé tenni. A kiterjedés, a nagyobb látószög, a hazudott valóság mellett a valóságos valóság is az ő megítélése szerint tabu, vagyis egy egyszerű hátraarccal véli megoldani az »egyoldalú szemlélet« gyögyvitását: szimbolizmus helyett mondjuk expresszionizmus, vagy futurizmus, vagy dadaizmus, vagy nem tudom én, mi... Csak éppen nem együtt valamennyi... Ennek a könyvnek minden örömmel üdvözölt és elkönnyvelt értéke mellett megvan ez az árnyoldala, ez az ellentmondása is.

KOLOZSI TIBOR

DÉLKELET-EURÓPA POÉTÁJA

CSUKA ZOLTÁN: *Ellentmondás a halálnak.*

Magvető, Budapest, 1971.

A hetvenéves Csuka Zoltán, a költő, külön jubileumi kötetet érdemelt volna. Ha a műfordítót méltán mutatta be válogatott gyűjteménye, jugszláv lírai antológiája, a *Csillagpor*, ez a költőt reprezentáló könyv amannak párdarabja, ikertestvére lehetett volna. Mind terjedelmében, mind kiállításában. Ha tán a kiadó az 1966-ban megjelent válogatás (*Előretolt állásban*) óta eltelt időt túl közelinek tartotta, s ezért nem vállalkozott immár fél évszázad költői termésének ünnepi köntösű bemutatására, akkor is másként kellett volna gondoznia a jubiláló poéta még kiadatlan költői műveit.

A másfél száz lapnál alig valamivel több könyvecske most három önálló, együtt kissé vegyesnek ható ciklusból állt össze. Legheterogénebb az *Ezerízü élet* harmincegynehány verse: kötetben eddig meg nem jelent versek és új versek együtt. Rendező elvük sem világlik ki; csak elvéve találunk egy-egy vers alatt datálást, így többnyire a versek utalásaiból, még inkább hangulataiból kell kitalálnunk születésük időpontját. S bár természetesen nem filológiai szempontok a döntők, úgy hiszem, ez a szerkesztői eljárás a

verskedelő olvasót is megfosztja egy-egy költői gondolat, üzenet tisztább értelmezésétől.

A formák tekintetében gazdag változatosságú, mégis egynemű a második ciklus: *Korok és tájak* címmel a költővel együtt bejárjuk Magyarországot, Erdély, Vajdaság, Isztria, Dalmácia, Bosznia, Macedónia, sőt egy villanásra Bulgária történelmi levegőjű vidékeit. Ez a ciklus kínálkozott volna a kiadónak, hogy a költőhöz méltó színvonalú grafikákkal ékesített albumot adjon ki belőlük Csuka Zoltán születésnapjára. Terjedelmes lista állítható össze a bejárt és emberi-költői élményt adó tájak földrajzi neveiből. Városok és községek: Berlin, Prága, Bécs; Pest, Pécs, Debrecen, Siklós, Tétény s természetesen mai lakóhelye, Erd; Szabadka, Kanizsa, Újvidék; Brassó, Kovászna, Hétfalu, Zágón, Fehéregyháza, Medgyes, Szamosújvár, Kolozsmonostor; Dubrovnik, Porecs, Perast, Jelsa, Stari Grad, Oszor, Trieszt, Ohrid — mind, mind jelent valamit Csuka érzékeny lelke és viaszfinomságú emlékezete számára.

A természet is ihletője. Verseiben egyként ott zúg a Tisza, a Sza-

mos, a Boszna meg a Vardar. Te-
kintetét vonzza a Cenk, a Badacsony,
a Biokovo meg a Gyulai havasok
távoli csúcsa. Az Adria meleg lehe-
letével, Hvar és Cres szigetek dél-
szaki flórájával, romjaival jelentést
hordoz, örök emberi tanulságot
nyújt. Balaton, Hévíz, Tapolca tavai
gyógyító, pihentető, újjászülő —
költői tájakká lesznek. S Palics sem
csupán természeti szépségével ra-
gadja meg őt, hanem akaratlan is
Kosztolányi emléket hozza elő, oly-
annyira, hogy még a formát is meg-
szabja, melyben az ihlet megnyilat-
kozik.

Rokon ezzel a hangulatos »sze-
relmes földrajzzal« a kötet harma-
dik ciklusa, a *Porrá törött élet*. El-
beszélő költemény ez hat fejezet-
ben, önéletrajz, így éppúgy tájak-
hoz, városokhoz kapcsolódik, mint
az iménti, amely fél száznaál is több
versével ugyancsak a költői önéle-
trajz mozaikjaát adja, talán költőib-
bet, líraibbat is, mint a szándékolt
önéletrajz, a harmadik ciklus. Ez
utóbbiban szintén vannak — főként
a gyermekkor, az ifjúság, a szere-
lem földidézésében — fölívelő stró-
fák, mégis inkább ismereteket közöl
velünk, mint elbűvöl bennünket.
Szabadkai diákoskodásának emlé-
keiből azonban érdemes idéznünk:

*Szabadka. Lomha, széles, hosszú
[utcák.*

*S az új csoda: torony, mely égit ér.
S akár a fárosz, szétvillantja fényét
A szállásoknak messzi tengerén.
Piros sugárral hirdeti az órát,
Es zöld sugárral villant negyedét,
S a múltó idő játszi lüktetését
Tapsolva lesik mind a gyerekek.*

*Kerekre nyúló szemekkel csodálom
A büszke ménék pompás tramát,
De már az új kor új szépsége is vonz,
Ha elnézem egy mozdony vonalát.
S a villamosok víg csülingelése
Csengő szavával csábít, hívogat,
Es kattogásuk csendülő zenéje
Betölti legszebb gyermekálmomat.
(Gyermekévek)*

Az önéletrajz a fölszabadulásig
jut, addig bejárja a már ismert tá-
jakat, az ósók földjét is (»Ó, hány-
szor küldi el majd, sok év múltán,
A börtön mélyén felém sugarát«),
»szerelmét«: Pécsset, ahova egyéb-
ként a magyar fővárosból 1944 őszén
azért tért vissza, hogy mihamarabb
fölszabadult földre jusson (*Találko-
zás a Mecsek alatt*).

Csak most lapozok vissza a kötet
elejére, az első, időben, tárgyban,
formában olyannyira vegyes első
ciklus verseihez. A költői pályakez-
dés expresszionista öröksége itt már
lehiggadva kerül elénk. Van ugyan
még prózavers is (*Absztrakt fest-
mény ablakkeretben*), de a zöm rí-
mes vers, némelyik oly feszes, pon-
tos megfelelésekkel, oly játékos,
csengő-bongó hangokkal, ritmussal,
hogy újból Kosztolányira emlékeztet.

Mindezt nem megrovásként mon-
dom, sőt annak bizonyítására, hogy
Csuka Zoltán nemcsak mint műfor-
dító, de költőként is birtokában van
az egyetemes költészet minden for-
mai vívmányának, ahogy közhelye-
sen írni szokták a kritikusok: min-
den hangszeren egyaránt bravúrosan
játszik.

Csuka Zoltán rokonszenves lírai
életművét akár testamentumként
zárhatná le a címadó vers befejező
része:

*Még egyszer s talán utoljára
szembefordul a rémmel,
s ötven év óta
legalább ötvenedszer odaköltja:
Ne öljetek!
Ölöljétek!*

(Ellentmondás a halátnak)

Juhász Gyula Szikratáviratát idé-
zi elénk a költő, aki egy könyvtárra
való műfordításával, versével, ta-
nulmányával, prózai művével nagy-
szerű példát adott a Duna-medence
népeinek. Kívánjuk, hogy példája
elevenen álljon előttünk még sokáig,
új művekkel gazdagítson mindany-
nyunkat.

PÉTER LÁSZLÓ